

УДК [378. 147: 5]: 37. 064. 3

Н.А. ЧОРНОУС

НАВЧАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто історичний ракурс становлення навчального співробітництва в педагогіці. Проаналізовано ключові ідеї навчального співробітництва провідних науковців.

Ключові слова: навчальне співробітництво, педагогіка співробітництва, ключові ідеї, учитель, учень.

Активна розбудова Української держави, упровадження нової соціально-економічної політики, відродження та подальший розвиток морально-духовної культури зумовлюють потребу вирішення одного із стратегічних завдань реформування освіти – створення умов для формування активної, самостійної, творчої особистості педагога, реалізації та самореалізації сутнісних сил у різних видах діяльності.

Інтеграція України в Європейське співтовариство актуалізує формування вмінь студентів педагогічних ВНЗ до створення технології співробітництва в навчальному середовищі, що значною мірою підвищує попит на вчителів природничо-математичних спеціальностей, які спроможні виконувати свої професійні обов'язки на високому рівні, креативно мислити в процесі вирішення навчально-виховних завдань, формувати творчу особистість учня.

Отже, назріває гостра потреба в удосконаленні системи професійної підготовки майбутніх учителів до навчального співробітництва. Тому перед вищою педагогічною школою постає завдання провести історичний аналіз цієї проблеми.

Питання готовності до навчального співробітництва знайшло відображення в низці наукових досліджень, насамперед, філософських (В. Андрущенко, В. Бичко, І. Зязюн, В. Кремень, Л. Сохань, В. Шинкарук), психологічних (К. Абульханова-Славська, І. Бех, М. Боришевський, М. Заброцький, О. Киричук), педагогічних (А. Бойко, Г. Васянович, М. Євтух, Н. Ничкало, О. Пехота, Н. Побірченко, С. Сисоєва). Поняття готовності до навчального співробітництва вивчали в різні часи Н. Абашкіна, Н. Бідюк, Я. Болубаш, С. Гончаренко, О. Глузман, Л. Пуховська та ін.

Мета статті – розглянути історичний аспект і ключові ідеї становлення навчального співробітництва.

Навчальне співробітництво – напрям педагогічного мислення і практичної діяльності, спрямований на демократизацію та гуманізацію педагогічного процесу [1, с. 429].

Перш ніж визначити ключові ідеї навчального співробітництва, необхідно звернутися до історії його зародження.

Термін “навчальне співробітництво” з'явився після публікації маніфесту “Педагогіка співробітництва”, що був підписаний у Переделкіно у

1986 р. робочою групою, до складу якої увійшли сім відомих на той час педагогів-новаторів, які об'єднали свої зусилля й на зустрічі поділились досвідом і надбаннями за двадцять років практичної роботи у школі: С. Лисенкова, заслужений учитель школи РСФСР; В. Шаталов, співробітник ІУУ; І. Волков, заслужений учитель школи РСФСР; В. Караковський, заслужений учитель школи РСФСР; М. Щетинін, ст. науковий співробітник Інституту загальних проблем виховання АПН СРСР; Є. Ільїн, учитель-методист; Ш. Амонашвілі, директор НДІ педагогічних наук. Засновниками педагогіки співробітництва вважають також С. Соловейчика і В. Матвеева.

У маніфесті було узагальнено новаторський досвід учителів, які так чи інакше працювали на засадах навчального співробітництва, та сформульовано загальні положення.

Найбільш помітною фігурою серед ініціаторів був академік Шалва Олександрович Амонашвілі. Основне завдання навчального співробітництва, яке було спрямовано проти авторитарності в освіті та вихованні, він визначив так: “Зробити дитину нашим (дорослих – учителів, вихователів, батьків) добровільним соратником, співробітником, одноступенем у своєму ж вихованні, освіті, навчанні, становленні, зробити її рівноправним учасником педагогічного процесу, дбайливим і відповідальним за цей процес, за його результати” [2, с. 47]. Сутність цього підходу визначалась створенням та організацією учителем міжособистісної взаємодії, яка б здійснювалась в “оптимістично-гуманній атмосфері” й потребувала від нього майстерності та вміння ефективно спілкуватися.

Педагогіка співробітництва – це етап розвитку педагогіки 1980-х рр., як зазначає Ш. Амонашвілі, вона породила могутній рух учителів. Вона породила і принципи співробітництва з дітьми. Ці принципи мають наукове психологічне обґрунтування. Педагогіка співробітництва – це потужний струмінь гуманної педагогіки, що вбирає в себе педагогіку співробітництва, дає їй філософське обґрунтування. Це так, як геометрія Лобачевського стала окремим визначенням теорії Енштейна [2].

Розглянемо основні ідеї педагогіки співробітництва, спираючись на текст “Маніфесту”, що був опублікований “Учительською газетою” 18 жовтня 1986 р.: ідея зміни відносин з учнями заснована на увазі вчителя до учнів, залучення дітей до навчання, викликаючи у них радісне почуття успіху, руху вперед, розвитку, наголошується, що інакше дітей не вивчити; ідея важкої мети (С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає в тому, що перед усіма учнями ставиться якомога складніша мета, водночас учитель усіма засобами має надати учням упевненості в тому, що мету буде досягнуто, тему добре вивчено; ідея опори (Є. Ільїн, І. Іванов, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає в наданні учням опорних сигналів (символів, схем, таблиць, слів тощо) для забезпечення кращого розуміння, структурування, запам'ятовування матеріалу, а також для побудови відповіді; ідея навчання без примусу (Ш. Амонашвілі, С. Лисенкова, В. Шаталов) передбачає виключення всіх засобів примусу з арсеналу педагогічних засобів, зокрема

оцінки; ідея вільного вибору (Ш. Амонашвілі, І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає в наданні дитині свободи вибору у процесі навчання; ідея випередження (І. Волков, С. Лисенкова, Б. Нікітін, В. Шаталов) дає змогу включати в програму більш складний матеріал, об'єднувати його в блоки, починати заздалегідь вивчати складні теми, закладати перспективу вивчення теми наступного уроку; ідея великих блоків (І. Волков, П. Ерднієв, І. Іванов, В. Шаталов, М. Щетинін) заснована на тому, що у великому блоці матеріалу (об'єднання 6–10 уроків або тем в один блок) легше встановити логічні зв'язки, виокремити головну думку, поставити та розв'язати проблему; ідея відповідної форми (І. Волков, Є. Ільїн, В. Шаталов) полягає в тому, що урок за своєю формою має відповідати предмету, що вивчається; ідея самоаналізу (Ш. Амонашвілі, Є. Ільїн, І. Іванов, В. Караківський, В. Шаталов, М. Щетинін) насправді реалізує ідею колективного аналізу та оцінювання діяльності кожного учня, тому що коли учні знають, що їхня праця буде оцінена не тільки вчителем, а й колективом, вони і поводяться гідно, і працюють набагато старанніше; ідея інтелектуального фону класу (І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов, М. Щетинін) передбачає створення загальних життєвих цілей та цінностей у класі, для чого необхідно розвивати здібності та нахили дитини в діяльності, що її цікавить, давати свободу творчості; ідея колективного творчого виховання (І. Іванов, В. Караківський, М. Щетинін) полягає в тому, що дітей учать колективної суспільної творчості з першого класу до випускного; ідея співпраці з батьками передбачає відкрите, довірливе ставлення дітей до дорослих у школі й у родині; ідея особистісного підходу до дитини; ідея співробітництва вчителів передбачає не примушування, а взаємодію вчителів з метою впровадження ідей нової педагогіки, наголошується на тому, що не можна вчителів протиставляти один одному, не можна, щоб когось хвалили за застосування нового, а іншого засуджували за те, що він навчає по-своєму [3].

Радянському варіанту педагогіки співпраці за основною сутністю відповідає партнерська педагогіка західного зразка. Розглянемо основні положення західної (а відтепер і нашої) партнерської технології: учитель і його учень (учні) – ділові партнери в досягненні мети; основа співробітництва – контракт із точно визначеними обов'язками, термінами, результатами, санкціями і фінансуванням; мета учня – опанувати важливий для нього предмет вивчення; мета педагога – допомогти йому в реалізації мети; відповідальність: 50% відповідальності учня, 50% – педагога; стимули: для учня – його наміри, для педагога – винагорода; організація процесу: максимальна самостійність учня, втручання педагога лише тоді, коли учень потребує допомоги; постійне формування узагальнених алгоритмів вирішення завдань; упровадження дієвих стимулів самомотивації; максимальна опора на індивідуальні особливості; використання найновіших засобів, що можуть сприяти прискоренню процесу; забезпечення нешкідливості процесу та збереження здоров'я учня; забезпечення індивідуального розпорядку дня; створення комфортних умов [4, с. 131].

У скандинавських країнах педагогіку співробітництва називають педагогікою діалогу, що виокремлює вчителя як провідну фігуру успішної педагогічної взаємодії й покладає на нього відповідальність оперативно враховувати особистісні якості вихованців, які постійно змінюються під впливом зовнішніх обставин та індивідуального зростання [5, с. 269].

У педагогіці співробітництва використовують найрізноманітніші форми навчання: колективно-групова робота, колективна творча робота, робота в мікрогрупах, робота в змінних групах, ігрова діяльність.

Помилково було зводити співробітництво до виключно групової роботи. Воно може бути наявним і в колективній спільній діяльності (під час полілогу, мозкової атаки, колективного складання інтелектуальної карти (опорної схеми) тощо). І навпаки: групова робота не обов'язково є ознакою співробітництва. У цьому помилка багатьох педагогів-практиків. Вони ділять дітей на групи, часто для розв'язання репродуктивних завдань, і думають, що організують співробітництво. Потім скаржаться, що це віднімає зайвий час на уроці, а результату не дає.

Отже, можна зробити **висновки**, що основним методом співробітництва є навчальний діалог. Без діалогічності не вийде взаємодії, оскільки будь-яка спільна діяльність потребує вміння домовитися, вступити в діалог. Саме наявність та якість діалогу свідчать про рівень реалізації суб'єкт-суб'єктного підходу.

У подальших дослідженнях плануємо розкрити дидактичні умови організації навчального співробітництва.

Список використаної літератури

1. Фіцула М.М. Педагогіка / М.М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2003. – 528 с.
2. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике / Ш.А. Амонашвили. – М. : Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1996. – 496 с.
3. Педагогика сотрудничества / С. Лысенкова, В. Шаталов, И. Волков и др. // Учительская газета. – 1986. – 18 октября.
4. Підласий І.П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя (1–7 розділи) / І.П. Підласий. – Х. : Основа, 2010. – 360 с.
5. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посіб. / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2014.

Чорноус Н.А. Учебное сотрудничество: исторический аспект

В статье рассмотрен исторический ракурс становления учебного сотрудничества в педагогике. Проанализированы ключевые идеи учебного сотрудничества ведущих ученых.

Ключевые слова: учебное сотрудничество, педагогика сотрудничества, ключевые идеи, учитель, ученик.

Chornous N. Educational cooperation: the historical aspect

The article deals with the historical perspective of becoming academic cooperation in education. The author analyzes the key ideas of the educational collaboration of leading scientists, namely the idea of changing relationships with students based on teacher attention to students, engaging children in learning, causing them joyful feeling of success, progress, development, notes that another child will not explore, the idea heavy goal is that all students

to put as difficult goal, by all means while the teacher is to instill in students the belief that the goal is achieved, the topic has been well studied, the idea is to support students to reference signals to provide a better understanding, structuring, storing material and to construct responses, the idea of learning without constraint implies the exclusion of all means of coercion from the arsenal of pedagogical tools, including evaluation, the idea of free choice is to give the child freedom of choice in learning process, the idea of advancing the program allows you to include more complex material, incorporate it into blocks begin to study advanced topics in advance, found the prospect of studying the topic of the next lesson, the idea of the appropriate form is that lesson in form must match the subject under study, the idea of introspection actually implements the idea of collective analysis and evaluation of each student, so that when students know that their work will be evaluated not only the teacher but the staff, they are treated with dignity, and work a lot harder, the idea of a collective of creative education is that children are taught social collective creativity from the first grade to graduation, the idea of collaboration with parents provides an open, trusting attitude of children to adults in the school and in the family, the idea of personal approach to child, the idea of cooperation includes not forcing teachers and classroom interactions in order to implement new ideas pedagogy emphasizes that teachers can not oppose each other, it is impossible that someone praised for use of a new and more condemned for what he teaches in differently.

Key words: *educational cooperation, education cooperation, key ideas, teacher, student.*